

44. Propaganda In Turkish Painting As A Tool Of Visual Expression¹

Asuman AYPEK ARSLAN²

APA: Aypek Arslan, A. (2024). Görsel Bir Anlatım Aracı Olarak Türk Resim Sanatında Propaganda. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 866-877. DOI: <https://zenodo.org/record/13337856>

Öz

Türk resim sanatında propaganda, özellikle belirli dönemlerde devletin ideolojik ve politik mesajlarını yaymak amacıyla kullanılan önemli bir araç olmuştur. Bu bağlamda, propaganda amaçlı sanat eserleri genellikle toplumsal olaylar, siyasi figürler ve milli değerler üzerine odaklandığı görülmektedir. Araştırmada, Türk resim sanatında propaganda unsurlarının kullanımının tarihsel gelişimi ve etkileri incelenmiş ve literatür taraması yöntemi kullanılarak sonuçlara ulaşılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, Batı'nın etkisiyle resim sanatında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak, propaganda amaçlı resimler bu dönemde sınırlı kalmıştır. Daha çok minyatür sanatında tarihsel olaylar ve padişah portreleri işlenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Türkiye'de propaganda amaçlı resim sanatının önemli bir yeri olmuştur. Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrimler, yeni Cumhuriyet'in ideolojisini ve modernleşme hareketlerini desteklemek için sanattan yararlanmıştır. Bu dönemdeki resim sanatında, modernleşme, ulusal birlik ve Atatürk'ün devrimleri gibi temalar sıklıkla işlenmiştir. Erken Cumhuriyet Döneminde Atatürk portreleri ulusal bir simge olarak yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu portreler, halkın Atatürk'e olan bağlılığını ve Cumhuriyet'in ideallerini pekiştirmek amacıyla her yerde sergilenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nı ve bağımsızlık mücadelesini konu alan resimler, ulusal bir bilinç oluşturmak ve yeni Cumhuriyet'in kahramanlıklarını vurgulamak için yapılmıştır. 1960'lardan itibaren Türkiye'de toplumsal gerçekçi akım etkili olmaya başlamıştır. Bu dönem resimlerinde propaganda unsurları, daha çok sosyal adalet ve eşitlik temaları etrafında şekillenmiştir. 1980'ler ve sonrasında ise politik sanat daha belirgin hale gelmiştir. Bu dönemdeki sanatçılar, dönem politikalarını ve toplumsal sorunları eleştiren eserler üretmişlerdir. Günümüz Türk resim sanatında ise propaganda, daha çeşitli ve karmaşık bir yapı sergilemektedir. Sanatçılar, çeşitli politik ve toplumsal meseleleri ele alarak farklı ideolojik mesajlar vermektedir. Bu dönemde internet ve sosyal medyanın etkisiyle propaganda amaçlı sanat eserlerinin yayılımının daha hızlı ve geniş kapsamlı olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda, Türk resim sanatında propaganda unsurlarının, güçlü bir iletişim aracı olarak kullanılmaya devam ettiği, sanatın eleştirel ve dönüştürücü gücünün, gelecekte de toplumsal

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %13

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 26.06.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13337856>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlük

² Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü / Assoc. Prof., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Art and Design, Department of Visual Arts (Ankara, Türkiye), asuman.aypek@hbv.edu.tr, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-9400-2642> **ROR ID:** <https://ror.org/05m5skc574> **ISNI:** 0000 0004 7221 6011,

dönüşüm ve eleştirel düşüncenin önemli bir aracı olmaya devam edeceği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Türk Resim Sanatı, Propaganda, Görsel Anlatım.

Propaganda In Turkish Painting As A Tool Of Visual Expression³

Absract

In Turkish painting, propaganda has been an important tool used to spread the ideological and political messages of the state, especially in certain periods. In this context, works of art for propaganda purposes generally seem to focus on social events, political figures and national values. In the research, the historical development and effects of the use of propaganda elements in Turkish painting were examined and the results were reached using the literature review method. In the last periods of the Ottoman Empire, important developments took place in the art of painting under the influence of the West. However, paintings for propaganda purposes remained limited in this period. Historical events and sultan portraits were mostly depicted in miniature art. With the proclamation of the Republic, the art of painting for propaganda purposes had an important place in Turkey. The revolutions carried out under the leadership of Atatürk used art to support the ideology of the new Republic and modernization movements. In the painting art of this period, themes such as modernization, national unity and Ataturk's revolutions were frequently used. During the Early Republic Period, Ataturk portraits were widely used as a national symbol. These portraits were exhibited everywhere in order to reinforce the people's loyalty to Atatürk and the ideals of the Republic. Paintings about the War of Independence and the struggle for independence were made to create a national consciousness and emphasize the heroism of the new Republic. Starting from the 1960s, the social realist movement began to be influential in Turkey. Propaganda elements in the paintings of this period were mostly shaped around the themes of social justice and equality. In the 1980s and later, political art became more prominent. Artists in this period produced works that criticized the policies and social problems of the period. In today's Turkish painting art, propaganda displays a more diverse and complex structure. Artists give different ideological messages by addressing various political and social issues. In this period, it is seen that the dissemination of works of art for propaganda purposes was faster and more comprehensive due to the influence of the internet and social media. As a result of the research, it was determined that propaganda elements in Turkish painting continue to be used as a powerful communication tool, and the critical and transformative power of art will continue to be an important tool of social transformation and critical thought in the future.

Keywords: Art, Turkish Painting, Propaganda, Visual Expression

³ **Statement (Thesis / Paper)** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 13

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 26.06.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-

Publication Date: 21.08.2024; **DOI:** <https://zenodo.org/record/13337856>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Toplumsal yapısı içinde, belli dönemlerde var olan sosyal ve ekonomik davranış biçimleri, sanatın kurallarını ve imgelerin oluşumunu, üslup ve kompozisyon özelliklerini belirler. Sanatın duygusal niteliği yanında bir de düşünce ve ideolojik yanı vardır. Sanat insanların sadece duygularını değil aynı zamanda düşüncelerini de imgelere dönüştürür (Akengin, 2019:2). Bu bağlamda, sanatın düşünce ve ideolojik yanının en belirgin biçimde ortaya çıktığı alanlardan biri de propagandadır.

Bir düşünceyi, ideolojiyi veya politik görüşü yaymak ve desteklemek amacıyla kullanılan bilgi, fikir veya mesajların sistematik ve kasıtlı bir şekilde yayılması propaganda olarak tanımlanmaktadır. Temel amaç, hedef kitleyi istenilen doğrultuda düşünmeye, hissetmeye veya hareket etmeye teşvik etmektir. Propaganda genellikle sadece belirli bir bakış açısını yansıtır ve karşıt görüşlere yer vermez, insanların duygularına hitap ederek bilgiyi çarpıtabilir, abartabilir veya tamamen yanlış bilgiler sunabilir, çok çeşitli medya ve iletişim araçları kullanılarak geniş kitlelere ulaşmaya çalışır, mesajlar sürekli olarak tekrarlanarak hedef kitlenin zihninde yer etmesi sağlanır (Kahraman, 2012:46). Propaganda, siyasi kampanyalar, reklamlar, sosyal hareketler, dini organizasyonlar ve hatta savaş dönemlerinde sıkça kullanılmıştır. Amacı, belirli bir davranışı teşvik etmek, bir ürün veya hizmetin satışını artırmak ya da bir ideolojiye destek sağlamak olabilmektedir.

Osmanlı Dönemi resimlerinde propaganda, daha çok minyatür sanatında ve özellikle padişahların gücünü, zaferlerini ve devletin ihtişamını yansıtmak amacıyla kullanılan görsel unsurlar üzerinden kendini göstermiştir. (Fetvacı, 2013:159). Bu minyatürlerde propaganda amaçlı temalar yaygın kullanılmıştır. Padişahların güç ve ihtişamını vurgulayan portreler, padişahın otoritesini ve tanrı tarafından seçilmişliğini vurgulamak amacıyla yapılmıştır. Bu portreler, padişahın halka ve saraya olan meşruiyetini pekiştirmek için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri zaferlerini betimleyen minyatürler, padişahların ve komutanların kahramanlıklarını ve ordunun gücünü yüceltmek, halkın ve sarayın moralini yüksek tutmak için kullanıldı (Orbay, 2000:89). Padişahın tahta çıkışı, sünnet düğünleri, düğünler ve diğer önemli devlet törenlerini betimleyen minyatürler, Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtişamını ve düzenini göstermeyi amaçlamıştır. Bu tür resimlerde, imparatorluğun refah ve düzen içindeki yapısı propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle 18. yüzyıldan itibaren Batı tarzı portre sanatı yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde, padişahların ve önemli devlet adamlarının portreleri Batılı ressamlar tarafından yapılmıştır. Bu portrelerde de propaganda unsurları bulunmaktadır: Padişahların portreleri, genellikle onların gücünü ve otoritesini vurgulayan sembollerle doludur. Tahtta oturan, askeri üniforma giymiş veya kılıç taşıyan padişah resimleri, izleyiciye padişahın kudretini ve devletin gücünü hatırlatmayı amaçlamıştır. 19. yüzyılda, Batılı ressamlar tarafından yapılan portrelerde padişahların modern ve Batılı görünüşleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme çabalarını ve Batı ile olan yakın ilişkilerini yansıtmak için kullanılmıştır. Bu portreler, imparatorluğun modernleşme sürecini ve Batı'ya entegrasyonunu vurgulayan bir propaganda aracı olarak görülebilir. Propaganda amaçlı yapılan önemli minyatürler arasında, Hünername, Şehname-i Selim Han, Süleymanname, Zübdetü't-Tevarih, Surname-i Hümayun, Fetihname-i Sultan Mehmet gibi eserleri görmek mümkündür. Her biri, padişahların ve devletin gücünü, zaferlerini ve ihtişamını görsel bir dille anlatır, böylece hem içte hem de dışta Osmanlı'nın prestijini artırmak amaçlanmıştır (Bağcı ve diğerleri, 2006:201). Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, ülkenin gelişimini ekonomik, sosyal ve kültürel olarak bir bütün halinde görmüş ve sanatın toplum üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmuştur (Akengin, 2014:146). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte tüm alanlarda yapılacak olan reformlar içinde sanat ve sanat eğitimi alanında da çalışmalar başlatılmış, özellikle resim sanatı halk ile buluşturularak farkındalık

yaratılmıştır.

Araştırmanın temel amacı, Türk resim sanatında propaganda unsurlarının tarihsel süreç içindeki kullanımını incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Özellikle Cumhuriyet dönemi ve sonrasında, günümüzde resim sanatında propaganda unsurlarının nasıl ve neden kullanıldığı, bu unsurların toplumsal ve politik mesajların iletilmesindeki rolü araştırılmaktadır, bu alandaki literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Görsel Bir Anlatım Aracı Olarak Türk Resim Sanatında Propaganda

Görsel bir anlatım aracı olarak propaganda, toplumsal ve siyasi mesajların etkili bir şekilde iletilmesinde önemli bir rol oynar. Resimden, afişlere sinemaya, fotoğraflardan karikatürlere kadar çeşitli görsel araçlar, kitleleri etkileme ve belirli ideolojileri yayma amacı taşır. Propagandanın etkili kullanımı, görsel unsurların gücünden yararlanarak toplumsal değişim ve farkındalık yaratabilir. Sanatçılar, hükümetler, sivil toplum örgütleri ve çeşitli kuruluşlar propaganda araçlarını kullanarak toplumsal ve siyasi etki yaratmayı hedefler. Propaganda, tarih boyunca çeşitli dönemlerde yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle savaş zamanlarında, devrim süreçlerinde ve ideolojik hareketlerde propaganda görsel araçlarla desteklenmiştir. Örneğin, Nazi Almanyası'nda Joseph Goebbels tarafından yürütülen propaganda faaliyetlerinde görseller etkin bir şekilde kullanılmıştır. Çalışmada, ülkemizde Cumhuriyet ile başlayan ve resimsel dönemlerde bazı sanatçıların ürettikleri eserler görsel anlatım biçimi olarak propaganda unsurları açısından incelenmiştir.

Cumhuriyet dönemi resim sanatında propaganda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, sanat eserleri yeni rejimin ideolojisini, modernleşme çabalarını ve Atatürk'ün devrimlerini yansıtmak için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Sanatçılar, yeni Cumhuriyet'in değerlerini ve vizyonunu geniş kitlelere aktarmak amacıyla eserler üretmişlerdir (Ökte, 1983:74). Bu eserler, sanatın gücünü kullanarak geniş kitlelere ulaşmayı ve yeni Cumhuriyet'in değerlerini benimsetmeyi amaçlamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) resim sanatında propaganda, Cumhuriyet'in temel ilkelerinin ve Atatürk devrimlerinin topluma aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Atatürk'ün portreleri ve Kurtuluş Savaşı kahramanlarını betimleyen resimlerin sıkça yapıldığı görülmektedir. Bu eserler, Atatürk'ün liderliğini ve devrimlerini vurgulamak için önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. İbrahim Çallı, Şeref Akdik, Namık İsmail gibi sanatçılar, Atatürk'ün ve milli mücadele kahramanlarının portrelerini yapmışlardır (Turani, 1998:74). Bu resimler, yeni devletin kurucusunu ve onun ideallerini yüceltmek amacıyla geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, modernleşme ve batılılaşma temaları da sanat eserlerinde sıkça işlenmiş, sanatçılar Türkiye'nin modernleşme çabalarını ve Batı ile entegrasyonunu vurgulamışlardır.

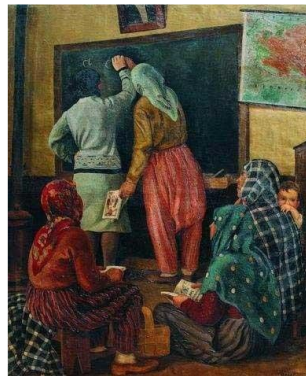
İbrahim Çallı'nın eserlerinde ve sanatsal faaliyetlerinde, dönemin politik ve toplumsal değişimlerinin izlerini görmek mümkündür. Özellikle Cumhuriyetin kuruluş döneminde, yeni devletin ve Atatürk'ün modernleşme ve milliyetçilik politikalarına uyum gösteren bir sanat anlayışı sergilemiştir. Bu bağlamda, eserlerinde dolaylı bir propaganda etkisinden bahsetmek mümkündür. Milli Mücadele'ye olan desteğini ve yeni Cumhuriyet'in ideallerini yansıtan tabloları, milli kimlik ve bağımsızlık temalarını yansıtmaktadır. Bu eserler, doğrudan propaganda amacı gütmese de, yeni kurulan devletin değerlerini ve bağımsızlık mücadelesini yüceltmektedir. Çallı ve çağdaşları, Cumhuriyet'in ideallerini ve modernleşme sürecini destekleyen eserler üreterek, dolaylı yoldan bu ideolojilerin yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Milli Mücadele döneminde Türk halkının direnişini ve bağımsızlık mücadelesini konu

alan Kuvayi Milliye'yi betimleyen eserleri, doğrudan Milli Mücadele'yi ve Türk halkının bağımsızlık arzusunu yüceltir (Özsezgin, 1999:241). İbrahim Çallı'nın eserleri, dönemin toplumsal ve politik atmosferini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda yeni Cumhuriyet'in ideallerini ve değerlerinin benimsenmesine de katkıda bulunur. Eserleri, dolaylı olarak yeni devletin propagandasına hizmet eder ve halkın milli duygularını pekiştirir.

Resim-1: İbrahim Çallı, "Türk Topçularının Mevziye Girişi", 1917, 180x270 cm.

Şeref Akdik'in eserlerinde dolaylı olarak propaganda etkisi oluşturabilecek bazı unsurlar görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra milli kimlik ve bağımsızlık vurgusu eserlerinde görülmektedir. Eserleri, yeni devletin ideallerini yansıtarak dolaylı bir propaganda işlevi görmüştür diyebiliriz. Şeref Akdik'in eserlerinde sıkça işlediği toplumsal temalar ve günlük yaşam sahneleri, dönemin toplumsal yapısını ve değişimlerini yansıtır. Şeref Akdik'in bu açıdan değerlendirilebilecek önemli eserleri arasında yer alan Millet Mektebi resmi, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim alanındaki reformlarını ve halkın eğitilmesi konusundaki çabalarını yansıtan önemli bir eserdir. Millet Mektebi, Cumhuriyet döneminde halkı okur-yazar yapmak için açılan okullardır. Bu tür bir temanın işlenmesi, yeni Cumhuriyet'in eğitim politikalarını ve modernleşme çabalarını yüceltir (Gençalp, 2005:87). Anadolu kadınlarının güçlü ve çalışkan yapısını betimleyen eserleri, Cumhuriyet'in kadına verdiği önemi ve kadın hakları konusundaki ilerlemeleri vurgulayarak kadınların toplumsal hayattaki yerini yüceltir ve Cumhuriyet'in modernleşme çabalarını destekler.

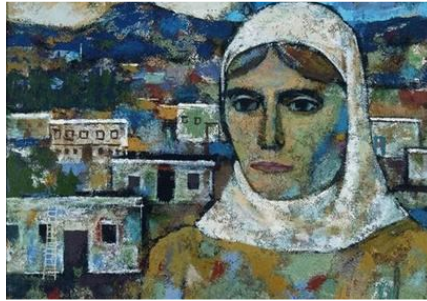

Görsel 2: Şeref Akdik, Millet Mektebi/Okuma Yazma Kursu, 1933,T. Ü. Y. 180x150 cm.

1950'ler ve sonrasında Türk resim sanatı, hem yerel kültürel dinamiklerin hem de küresel sanat hareketlerinin etkisiyle önemli dönüşümler geçirmiştir. Bu dönemde Türk resim sanatı, Batı'daki modernist akımlarla daha fazla etkileşime girerek kendi kimliğini yeniden tanımlamaya çalışmıştır.

1950'ler, Türk resim sanatında modernizmin belirgin bir şekilde öne çıktığı bir dönem olarak görülür. Bu dönemde, Avrupa'da eğitim görmüş Türk sanatçılar, modernist akımların etkisiyle yeni teknikler ve ifade biçimleri denemeye başlamışlardır. Cevat Dereli, Bedri Rahmi Eyüboğlu, ve Sabri Berkel gibi sanatçılar, soyut resim, kübizm ve sürrealizm gibi modernist akımları Türk sanatına entegre etmişlerdir (Tansuğ, 1998:83). 1960'lar ve 1970'ler, Türkiye'de toplumsal ve politik değişimlerin yoğun olarak yaşandığı bir dönem olmuştur ve bu durum resim sanatına da yansımıştır. Bu dönemde Türk resim sanatında, toplumsal gerçekçilik akımının etkili olduğu görülür. Toplumsal gerçekçilik, devletin sosyal politikalarını ve halkın refahını vurgulamak amacıyla propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde sanatçılar, toplumsal adaletsizlikler, işçi hakları ve siyasi mücadeleler gibi konulara odaklanmışlardır. Örneğin, Neşet Günal ve Nuri İyem gibi sanatçılar, eserlerinde köy yaşamını ve işçi sınıfının zorluklarını ele almışlardır (Duben, 2008:35).

Nuri İyem, 20. yüzyıl Türk resim sanatının önemli temsilcilerinden biridir. Eserlerinde sosyal ve toplumsal konulara odaklanmış, özellikle Anadolu insanının yaşamını ve Türkiye'nin toplumsal değişimlerini yansıtmıştır. Nuri İyem'in eserlerinde doğrudan propaganda unsurları aramak, diğer sanatçılarda olduğu gibi zordur, ancak onun sanatında dolaylı olarak bazı propaganda unsurlarının yer aldığı söylenebilir. Nuri İyem'in en bilinen temalarından biri Anadolu kadınlarıdır. Bu eserler, Türk kadınının gücünü, direncini ve çalışkanlığını yücelten bir anlatım taşır. Cumhuriyet döneminin kadın hakları ve kadının toplumsal hayatta yer alması konusundaki reformlarını destekler nitelikte olan bu resimler, dolaylı yoldan propaganda etkisi yaratabilir. İyem'in köy ve kırsal yaşamı betimlediği eserleri, Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma sürecini de yansıtır. Nuri İyem'in işçi ve emekçileri konu alan tabloları, işçi sınıfının zorluklarını ve emek mücadelesini de gözler önüne serer (Tansuğ, 1999:89). Eserlerinde, sosyal adalet ve emekçi hakları konusundaki farkındalığı artırarak, dolaylı bir şekilde sosyal politikaların propagandasını yaptığı görülmektedir.

Resim 3: Nuri İyem, Kondular Önünde Kadın, 1991, 46x38 cm, D.Ü.Y.B.

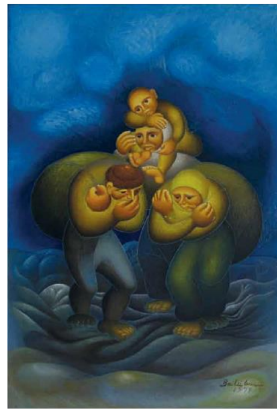
Neşet Günal'ın eserlerinde, sosyal adalet, köy yaşamı, işçi ve emekçilerin zorlukları gibi temalar öne çıkmaktadır. Doğrudan propaganda amacı taşımayan eserleri, dolaylı olarak toplumsal ve politik mesajlar içerebilir. Neşet Günal, Türk resim sanatında toplumsal gerçekçilik akımının önemli temsilcilerinden biri olarak bilinir. Eserlerinde toplumsal sorunlara, köy hayatına ve emekçilerin yaşamına vurgu yapar. Günal'ın resimlerinde propaganda unsurları, toplumun çeşitli kesimlerinin yaşam koşullarını, sıkıntılarını ve mücadelelerini gözler önüne sererek toplumsal farkındalık yaratmayı amaçlar. Eserlerinde sıkça köylülerin ve işçilerin zor şartlarını, ağır çalışma koşullarını ve yoksulluklarını işler ve izleyicilere toplumun bu kesimlerinin yaşadığı zorlukları ve adaletsizlikleri hatırlatmayı amaçlar. "Başakçı Kadın", "Tarla Dönüşü" gibi eserinde tarla işçilerinin ağır çalışma koşulları ve yorgunlukları betimlenir. Eserleri, toplumsal bilincin artırılması ve sosyal değişim için bir çağrı niteliğindedir.

Resim 4: Neşet Günel, "Tarla Dönüşü", 1961, T.Ü.Y.B., 145x245 cm.

1980'ler ve sonrasında Türk resim sanatı, siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerin etkisiyle büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde, sanatçılar farklı teknikler ve stil denemeleri yaparken, aynı zamanda toplumsal ve politik konulara daha fazla odaklanmışlardır. Sanatçılar, eserlerinde propaganda unsurları kullanarak politik mesajlar vermiş ve toplumsal bilinç oluşturmayı amaçlamışlardır. 1980'ler, Türkiye'de askeri darbenin etkilerinin hissedildiği ve ardından gelen siyasi ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı bir olmuştur. Bu dönemde sanatçılar, bu değişimlere tepki gösteren ve toplumsal sorunları ele alan eserler üretmişlerdir (Arık, 1985:352). Sanatçılar, resimlerinde doğrudan veya dolaylı olarak propaganda unsurları kullanarak toplumsal eleştiriler yapmışlardır. Sanatçılar toplumsal ve siyasi olaylara daha fazla duyarlılık göstererek eserlerinde propaganda unsurlarını daha belirgin bir şekilde kullanmaya başlamışlardır.

İbrahim Balaban, eserlerinde propaganda unsurları, genellikle toplumsal adaletsizlikler, işçi ve köylü sınıfının zorlukları, emekçi halkın yaşam koşulları gibi konuları resimlerinde görür. Balaban'ın eserlerinde sıkça yer alan köylü ve işçi figürleri, onun toplumsal eleştirilerini ve propaganda unsurlarını açıkça yansıtır. Bu figürler, emeğin yüceltilmesi ve işçi sınıfının sorunlarına dikkat çekmek için kullanılır (İşkan, 2015:26). Resimlerinde, adalet sistemi ve cezaevi koşullarına yönelik eleştiriler görülmekle birlikte propaganda niteliği taşıdığı söylenebilir. "Anaların Bekleyişi" adlı eseri, Balaban'ın toplumsal eleştirilerini ve propaganda unsurlarını yoğun bir şekilde barındıran eserlerinden biridir. "Göç" eserinde de açlık ve yoksulluk çeken insanları betimleyerek, toplumsal adaletsizliklere dikkat çeker. Balaban'ın sanatında, halkın sesi olma ve toplumsal bilinç oluşturma amacı ön plandadır. Bu yönüyle, İbrahim Balaban Türk resim sanatında propaganda unsurlarını en etkili kullanan sanatçılardan biri olarak kabul edilir.

Resim 5: İbrahim Balaban, "Göç", 1978, 100x70, D.Ü.Y.B.

Erol Akyavaş'ın eserlerinde sembollerin kullanımı ve sembolik anlamların vurgulanması propaganda unsurları olarak değerlendirilebilir. Örneğin, belirli renklerin veya kompozisyonların belirli bir mesajı güçlendirmek veya iletmek için kullanılması gibi. Akyavaş'ın eserlerinde toplumsal eleştirilerin bazen propaganda unsurlarıyla güçlendirilerek daha etkileyici bir şekilde iletildiği görülmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, Akyavaş'ın eserlerindeki propaganda unsurları her zaman açık ve doğrudan olmayabilir. Sanatçının eserlerindeki mesajlar genellikle çok katmanlı ve semboliktir ve izleyicilerin bu unsurları farklı şekillerde algılaması mümkündür. Akyavaş'ın "Kerbela Serisi," döneminin siyasi ve toplumsal olaylarına yönelik eleştirel bir bakış açısı sunar. "Kerbela," İslam dünyasında önemli bir olay olan Hz. Hüseyin'in şehit ediliş hikâyesini anlatır. Akyavaş bu tarihsel olayı çağdaş politik ve toplumsal meselelere bağlamış ve kendi yorumunu eserlerine yansımıştır. Akyavaş, bu eserlerinde tarihsel ve mitolojik motifleri çağdaş meselelerle birleştirerek güçlü bir etki yaratır ve izleyicide farkındalık uyandırır.

Resim 6: Erol Akyavaş, "Kerbela", 1983, T.Ü.A.B., 125x100 cm.

1990'lar ve sonrasında Türk resim sanatında propaganda unsurları, sanatçıların toplumsal ve politik konuları daha açık ve cesur bir şekilde ele almasıyla belirginleşmiştir. Türkiye'nin küreselleşme, neoliberal politikalar ve siyasi belirsizlik gibi süreçlerden geçtiği bir dönemdir. Bu dönemde, sanatçılar da toplumsal ve politik konulara daha fazla ilgi göstermeye başlamış, eserlerinde bu konuları işlemişlerdir (Tansuğ, 1999:103). Bu dönemde, Türkiye'deki siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler, sanatçıların eserlerine de yansımış, Mehmet Güleriyüz ve Bedri Baykam gibi sanatçılar eserleri aracılığıyla toplumsal eleştiri ve politik duruş sergilemişlerdir. Bu dönemde öne çıkan sanatçılar, toplumsal adaletsizlikler, insan hakları ihlalleri, kimlik meseleleri ve çevre sorunları gibi konuları ele almışlardır. Sanat, bu dönemde sadece estetik bir araç olmaktan çıkmış, toplumsal değişim ve eleştiri için güçlü bir platform haline gelmiştir.

Mehmet Güleriyüz, Türk çağdaş sanatının önemli isimlerindedir ve resimlerinde toplumsal ve politik meseleleri ele alarak propaganda unsurlarını sıklıkla kullanmıştır. Güleriyüz'ün eserleri, sosyal adaletsizliklere, politik yozlaşmaya ve toplumsal sorunlara dikkat çekmektedir. Güleriyüz'ün eserlerinde propaganda unsurları, toplumsal eleştiriler ve politik yorumlar aracılığıyla belirginleşir. Eserlerinde işçi sınıfının, köylülerin ve yoksul kesimlerin yaşadığı zorluklar betimlenir. Bu eleştiriler, izleyiciyi düşünmeye ve sorgulamaya teşvik etmektedir.

Resim 7: Mehmet Güleriyüz. "Yılın Annesi", 2008, 55 x 75 cm, T.Ü.Y.B.

Bedri Baykam, genellikle Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli sosyo-politik meselelerine odaklanan bir sanatçıdır. Baykam, Türkiye'nin siyasi atmosferini, küresel adaletsizlikleri, insan hakları ihlallerini ve toplumsal sorunları resimlerine yansıtarak bu konularda farkındalık yaratmayı hedeflemiştir. Eserleri, sanatın toplumsal değişim ve farkındalık yaratma potansiyelini gözler önüne serer. Baykam'ın çalışmaları, hem Türkiye'de hem de uluslararası düzeyde önemli bir sanatçının propaganda unsurlarını nasıl etkili bir şekilde kullanabileceğine dair güçlü örnekler sunar. "Che'nin Güney Amerikası" adlı eseri, 1999 yılında yapılmış bir fotopentür çalışmasıdır. Bu eser, Baykam'ın sık sık kullandığı toplumsal ve siyasi temalar çerçevesinde önemli propaganda unsurları taşır. Bedri Baykam'ın "Che'nin Güney Amerikası" eseri, Che Guevara'nın devrimci figürü üzerinden, sosyalist idealleri ve devrimci mücadeleleri yücelten güçlü propaganda unsurları içermektedir.

Resim 8: Bedri Baykam. "Che'nin Güney Amerikası". 1999. 102x153 cm. Fotopentür.

Burhan Doğançay'ın çalışmaları, genellikle şehir duvarları, afişler ve sokak sanatından ilham alarak oluşturulmuş karmaşık kompozisyonlar içermektedir. Doğançay'ın şüphesiz en çarpıcı serilerinden biri olan "Dünya Çocukları" serisi, dünyanın çeşitli kültürlerinden gelen çocukları canlı ve dinamik bir şekilde tasvir eden renkli eserlerden oluşur. Farklı arka planlardan gelen çocukların masumiyetini, çeşitliliğini ve canlılığını yakalayan seri, sanatçının kültürlerarası çocukluk deneyimlerine dair evrensel inancını yansıtmaktadır. Burhan Doğançay, her ne kadar kentsel temalı eserleriyle daha iyi bilinse de, "Dünya Çocukları" serisi, onun çok yönlülüğünü, sanatının geniş yelpazesini ve kariyeri boyunca farklı temaları keşfetme yeteneğini vurgular niteliktedir. Doğançay, bu eserlerinde renklerin ve formların dinamizmi ile propaganda unsurlarını sanatsal bir şekilde işler. Şeritler arasındaki hareketlilik, propaganda afişlerinin ve pankartlarının etkisini hatırlatır. Burhan Doğançay'ın eserlerinde propaganda unsurları, doğrudan politik mesajlar içermekten ziyade, toplumsal ve politik atmosferin yansımalarını sunar (Antmen, 2013:112).

Resim 9: Burhan Doğançay, “Dünya Çocukları” 2011.

Çağdaş Türk resim sanatında propaganda, sanatçıların toplumsal sorumluluklarını ve eleştirel bakış açılarını ortaya koydukları eserlerinde kendini göstermektedir. Bu sanatçılar, görsel sanatların gücünü kullanarak izleyicileri düşünmeye, sorgulamaya ve toplumsal değişime katkıda bulunmaya davet ederler. Propaganda, bu bağlamda, sadece siyasi bir araç olarak değil, aynı zamanda toplumsal bilinç ve duyarlılık yaratmanın bir yolu olarak da kullanılmaktadır. Bu nedenle, çağdaş Türk resim sanatında propaganda unsurları, sanatçıların bireysel ve kolektif bilinçlerini yansıttıkları ve topluma ayna tuttukları önemli bir araç olmaya devam etmektedir.

Bu bağlamda, günümüz Türk resim sanatında propaganda unsurları taşıyan eserler üreten sanatçılardan, Halil Altındere, yaşadığımız dönemin politik ve sosyal dinamiklerini eleştirir, mizahi ve eleştirel bir üslupla toplumsal sorunlara dikkat çekerek Türkiye'deki göçmenlerin ve mültecilerin karşılaştığı zorlukları ele almaktadır. Taner Ceylan kimlik, cinsiyet ve bireysel özgürlük konularını işlerken foto-gerçekçi tarzıyla toplumsal cinsiyet rollerini ve kişisel özgürlük arayışlarını eserlerine yansıtmaktadır. Canan Şenol, feminist ve toplumsal eleştiriler yaparken kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konularını içeren eserler üreterek, kadınların toplumsal rollerini ve haklarını sorgular ve geleneksel ve modern kadın kimliklerini vurgulamaktadır. Erdoğan Zümrütoğlu, toplumsal eleştirileri ve figüratif çalışmalarlarıyla bilinmektedir. İnsan portreleri üzerinden sosyal meseleleri, toplumun çeşitli kesimlerinden insanların portreleri aracılığıyla sosyal adaletsizliklere dikkat çekmektedir.

Sonuç

Sanatla toplumsal değişim arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Toplumsal değişim, sanat ve sanatçı için bir tür kendini yenileme, dönüştürme süreci sayılabilir. Sanatçı, toplumu değiştirmek isterken bu değişimi önce kendinde, kendi sanatında yaşar. Çağının tanığı olarak gördüklerini, duyumsadıklarını eserine yansıtırken kendisi de değişir, dönüşür. Türk resim sanatında propaganda, farklı dönemlerde ve çeşitli amaçlarla önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanan resim sanatı, özellikle siyasi, sosyal ve kültürel mesajların iletilmesinde etkili olmuştur. Türk resim sanatında propaganda, sadece devlete hizmet eden bir araç değil, aynı zamanda toplumsal değişim ve eleştiri için bir platform da olmuştur. 1950'ler ve sonrasında, Türk resim sanatında büyük bir dönüşüm yaşanmış ve sanatçılar, modernist akımların etkisiyle daha bireysel ve eleştirel eserler üretmeye başlamıştır. Sanatçılar, toplumsal eleştirileri ve siyasi mesajları eserlerine yansıtmışlardır. 1980'ler ve sonrasında ise, Türk resim sanatı daha da çeşitlenmiş ve sanatçılar, toplumsal ve siyasi eleştirilerini daha açık bir şekilde ifade etmeye başlamışlardır. Bu dönemde sanatçılar, eserlerinde hem politik hem de kültürel eleştiriler yaparak sanatın toplumsal değişim üzerindeki gücünü göstermişlerdir. Günümüzde ise, Türk resim sanatı hala güçlü bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Sanatçılar, eserlerinde toplumsal adalet,

insan hakları, çevresel sorunlar ve siyasi olaylar gibi konuları işleyerek izleyicilere güçlü mesajlar iletmektedirler, eserleriyle sadece estetik bir deneyim sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal bilinci artırmayı da amaçlamaktadırlar. Türk resim sanatında propaganda unsurları, sanatın güçlü bir iletişim aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Sanatın bu eleştirel ve dönüştürücü gücü, gelecekte de toplumsal dönüşüm ve eleştirel düşüncenin önemli bir aracı olmaya devam edecektir. Bu bağlamda, Türk resim sanatı, propaganda işleviyle toplum üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakmaya devam etmekte ve sanatın toplumsal değişimdeki rolünü vurgulamaktadır.

Kaynakça

- Akengin Ç. (2014). "Sanat İdeoloji Politika İlişkileri". *Ulakbilge*, 2(4). 143-150. DOI: 10.7816/ulakbilge-02-04-11
- Akengin, G. (2019). "Sanat Siyaset Toplum İlişkileri". *Ulakbilge*, 2019, Cilt 7, Sayı 33, Volume 7, Issue 33 DOI: 10.7816/ulakbilge-07-33-06
- Antmen, A. (2013). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, Sel Yayınları, İstanbul.
- Arık, R. (1985). *Contemporary Turkish Art*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1985.
- Bağcı, S., Çađman, F., Renda, R., Ve Tanındı, Z. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Duben, İ. (2008). *Sanat ve Siyaset: Türk Resminde Politik Temalar*. Bođaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Fetvacı, E. (2013). *Picturing History at the Ottoman Court*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Gençalp, B. (2005). *Modern Türk Resim Sanatı: 1923-1970*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ökte, E.Z. (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İşkan, Y. (2015). *Türk Resim Sanatında 1980 Sonrası Toplumsal ve Siyasal Temalar*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Kahraman, H.B. (2012). *Sanat ve Propaganda*. Everest Yayınları.
- Orbay, A. (2000). *The Sultan's Portrait: Picturing the House of Osman*. İstanbul: İşbank.
- Özsezgin, K. (1999). *Cumhuriyet'in 75 yılında Türk Resmi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Tansuğ, S. (1999). *Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Tansuğ, S. (1998). *Türk Resminde Yeni Dönem, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Turanı, A. (1998). *Türk Resim Sanatı Tarihi*. Remzi Kitabevi.

Resimler

- Resim 1: <https://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1454360063.pdf>
- Resim 2: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1173932>
- Resim 3: <http://www.nuriyem.com/eser/s1137-037/>
- Resim 4: <http://modular.gedik.edu.tr/tr/download/article-file/629288>
- Resim 5: <https://www.scribd.com/document/681395007/1980-Sonrasi-Turk-Resmi-nde-Fi-gurati-f>
- Resim 6: <https://docplayer.biz.tr/236254830-Erol-akyavas-geleneksel-anlayisin-gunumuz-turk-resim-sanatina-yansimasi.html>
- Resim 7: <https://mehmetguleryuz.com/works.php?f=1&pg=12&lc=tr>
- Resim 8: <https://www.bedribaykam.com/tr/galeri/politik-sanat-ve-fotopenturler-68li-yillar>
- Resim 9: <https://www.oggusto.com/sanat/sanatici/burhan-dogancay-hayati-eserleri>